

kan hij de levenskrachtige kwaliteiten verder veredelen.

Het boek volgt de seizoenen, zoals het leven dat ook doet. Het laat talrijke betrokkenen aan het woord, brengt kaders met achtergrondinformatie, bevat recepten en is mooi geïllustreerd. Het levensverhaal van deze boerderij is overigens niet ten einde. De opbrengst van dit boek gaat naar het vrijkopen van alle grond van de boerderij. Het is verkrijgbaar via <https://www.kollebloem.be/boek>.

Myriam Dumortier

Welke analyses na corona?

Paolo Giordano, In tijden van besmetting, Amsterdam, De Bezige Bij, 2020, 80p.

Zie ook: Slavoj Žižek, Pandemie. Hoe corona de wereld verandert, Amsterdam, JEA, 2020, 152p.

‘Ik ben bang dat ik ontdek dat de beschaving die ik ken een kaartenhuis is. Dat alles wordt uitgewist. Maar ik ben ook bang voor het tegenovergestelde: dat als de angst straks weg is, alles bij het oude is gebleven.’

Tot zover de aanhef van het corona-essay van Paolo Giordano, fysicus van opleiding en bekend om zijn meermaals bekroonde bestseller *De eenzaamheid van de priemgetallen*. In *tijden van besmetting* schreef hij toen in Italië de lockdown werd afgekondigd naar aanleiding van de covid-19-crisis, eerst in het zwaar geteisterde Lombardije, maar heel snel over heel het land.

We weten het intussen wel. Coronatijd is een politiek en wetenschappelijk breekpunt geworden, niet enkel in Italië, ook bij ons en over de hele wereld. In de precoronatijd was, volgens velen, het neoliberalisme en het ongebreidelde marktdenken stilaan op de terugweg. Tijdens de coronapandemie moesten staat en overheid met een overvloed aan maatregelen dringend tussenbeide komen en was de sociale zekerheid het redmiddel. Wat het na corona wordt — als dat er al snel mocht komen, zeker bij mogelijke heropflakking in het najaar — blijft voer voor virologen, wetenschappers en politici...

Ook Giordano stelt in zijn essay die vragen. In maart mocht hij plots niet naar een Europees congres in Zagreb, want gasten uit risicogebieden mochten er niet aan deelnemen. En daarop schreef hij begin april zijn indrukwekkende pamflet *In*

tijden van besmetting over de situatie op dat moment in zijn vaderland. Het is een relaas van dagdagelijks geconfronteerd worden met nieuwe, doorgaans onheilspellende cijfers over het aantal nieuwe besmettingen, opnames in ziekenhuizen en intensive cares, massale sterfgevallen en (lege) begrafenisstenen.

Dagen tellen

Giordano is duidelijk: ook al dalen de aantallen, het wordt erger, want deze epidemie is een symptoom waarvan de infectie is te vinden in de ecologie. In een reeks korte hoofdstukken somt hij de dagelijkse nauwkeurig wiskundige gegevens op, maar hij wijst tevens op onze gemeenschappelijke verantwoordelijkheid. Zijn eigen Italië blijft het uitgangspunt, maar de geglobaliseerde wereld wordt de uitkijk. Hij legt hierbij nauwkeurig de verschillende niveaus bloot waarop wij tegenwoordig met elkaar verbonden zijn, voorbij aan landsgrenzen, identiteiten en culturen.

Maar ook: 'Wat er nu gebeurt, is geen toeval, en ook geen ramp. Het is ook absoluut niet nieuw: het is eerder gebeurd en zal weer gebeuren' (p.10). Het werd voor hem (en voor ons?) een krankzinnige, niet-lineaire wereld: de optelsom van de dagelijks groeiende cijfers, van 231 naar 470 de dag nadien, en vervolgens 322, 470, ... 1694..., haast eindeloos.

De besmetting als kille, wiskundige abstractie is ook een groot spel. Weliswaar een macaber spel: 'een spel dat we quarantaine-dilemma kunnen noemen' (p.35). 'De gemeenschap waar we ons om moeten bekommeren is niet die van onze wijk of onze stad. Het is niet een regio en ook niet Italië of Europa. De gemeenschap in tijden van besmetting is de totaliteit van alle mensen op aarde' (p.41). Maar we behoren ook tot de meest invasieve soort in een fragiel en schitterend ecosysteem. 'De

patstelling waarin we ons bevinden zal enorme consequenties hebben — gemiste opdrachten, stagnatie in alle sectoren, iedereen is al met zijn eigen dingen in de weer. Maar wat er hierna gaat gebeuren is een te ingewikkelde gedachte voor me, ik geef me over. Maar we kunnen onze tijd beter gaan gebruiken, de dagen tellen. Niet toestaan dat dit lijden voor niets is geweest.' (p.80). Een duidelijk bericht vanuit een land dat zwaar belegerd was en blijft. Dit geldt niet enkel voor Italië, maar ook voor ons allen.

En tot slot: 'niet toestaan dat dit alles voor niets is geweest'.

Welke analyses?

Hoe dan ook, virologen en andere wetenschappers wezen de weg aan politici om — in tijden van veralgemeende stress — op een gedegen manier de samenleving diensten te bewijzen, zeker aan kwetsbare gezinnen, armen, vluchtelingen, daklozen. En met mondjesmaat volgde de politiek hun adviezen na. Het zou ook mooi zijn mochten politici vandaag die weg blijven volgen en in de toekomst met klimaatexperts, mensen uit het middenveld, deskundigen met visie en gezag een dergelijk verbond aangaan om de catastrofale klimaatcrisis met vereende krachten te bedwingen. En niet langer halfzijdig te luisteren naar ontkenneren en klimaatsceptici. Het zou het begin kunnen worden van een vereende beweging naar een duurzame en leefbare planeet.

Luidt de coronacrisis een nieuwe wereld in, wordt het een *brave new world* vol biosurveillance, zoals de Nederlandse historicus Rutger Bregman stelde, of een welvaartstaat 2.0? Wat is mensenmaat geworden: hoe passen we onze structuren aan zodat ze ons ideaal kunnen dienen en we ze niet langer moeten ondergaan? Er is meer dan ooit een *zorgzame* samenleving

nodig, en een ander economisch model. Maar wat zal het halen: besparen of investeren in een totaal andere sociaal-ecologische visie? In ieder geval: het is tijd voor een klimaatneutrale economie, een sociale kringloopeconomie met sturende overheid. Een samenleving is nodig die beter bestand is tegen mogelijke nieuwe schokken als die van corona. En na, maar vooral ook omwille van deze crisis, dient zich meer dan ooit de opportuniteit aan voor acties voor armoedebestrijding en tegen ongelijkheid. Als dit geen gigantische reset teweegbrengt, gaat die mogelijk nooit meer gebeuren. 'We hebben geen socioloog nodig om te zien dat de coronacrisis de zwakkeren harder treft, wel om daar iets aan te doen' (Ive Marx, *De Standaard*, 2 april 11). Om het beter te kunnen doen qua onderwijs, werk of armoedebestrijding moet het beleid zich zeker wetenschappelijk laten sturen én bijsturen. Deze mentaliteitsomslag is broodnodig, het is nu of nooit meer.

Giordano wees ons alleszins een weg naar de keuze voor een zorgzame samenleving: 'onze maatschappij kan zich alles veroorloven behalve vertragen.' (p.79). Die keuze vergt voor ons land ook op politiek vlak eenheid van commando in dringende aanlegenheden. Bijgevolg herfederalisering van bevoegdheden, zoals ook virologen Van Ranst en Vliegen het stelden.

En met David Van Reybrouck: 'betrek burgers voluit bij het beleid. Betrek middenveld en bevolking. Een echte deliberatieve democratie zorgt niet enkel voor meer draagvlak, maar ook voor meer ambitie. Geef burgers tijd, ruimte en informatie om rationele voorstellen te formuleren. Wat samen wordt beslist, voelt draaglijker' (in *Nu het nog kan*).

Guido Deraeck